

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1877.

19:e årgången.

2:a häft.

Innehåll:

	Sid.
8. Några ord om passiv och aktiv gudstjänst med särskildt afseende på barnens kyrkogång.....	65.
9. Valan. Dikt af <i>Runa</i>	70.
10. Hedvig Charlotta Nordenflycht af <i>A. Fryxell</i>	73.
11. Den svenska kvinnans arbete af <i>St—</i>	82.
12. Några veckors sommarlif bland Östgötaskären (forts. och slut) af <i>—th—</i>	93.
13. Från skolverlden.....	100.
14. Från stora världen.....	106.
Minneslista för tidningsläsare (se omslaget).	

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

8. Några ord om passiv och aktiv gudstjänst med särskildt afseende på barnens kyrkogång.

Den svenska kyrkans gudstjänst har i förhållande till andra protestantiska kyrkors sina företräden, men ock sina brister. Till de förra räkna vi t. ex. våra psalmer, härliga så till ord som melodi, till de senare sättet att sjunga dem. Bland bristerna i öfrigt må här påpekas enformigheten och omsägelserna i det trångt begränsade ritualet, den ringa aktiva andel församlingen tager i gudstjensten samt slutligen predikans längd och den mer och mindre artificiella deklamation hvarmed den *uppläses*. Vi hafva deltagit i protestantiska gudstjänster i Tyskland och i England med för öfrigt ungefär samma ritual, men der vexelverkan mellan presten och församlingen varit det genomgående grunddraget, der presten ledt och dragit församlingen med sig in i den gudstjenstliga handlingen, i stället att som hos oss blott handla *å dess vägnar*, med klockaren såsom ett slags församling in effigie, under det församlingen sjelf står väntande att *blott mottaga* ett intryck, som ofta uteblifver. Äfven i predikosättet märktes der en betydlig skilnad. I stället för att under en hel timme, i högtidligt entonig stämma, uttömma, stundom ända till halmen urtröska ämnet för dagen, väljer predikanten der en fri text och drager ur den blott den innersta kärnan, med några korta men lefvande tillämpningar på lifvet, samt en och annan anvisning hur åhöraren kan sjelf söka nya synpunkter för dess betraktande.

Hvilketdera som för den äldre, tänkande delen af församlingen har företrädet — den passiva blott lyssnande och mot-

tagande rol, som den svenska kyrkan tilldelar henne, eller den mera verksamt deltagande och till sjelfständig forskning sporrande, som vi funnit hos åtskilliga främmande kyrkor — det må läsaren afgöra. Men att den kortare, lifigare, i menligare ton hållna gudstjenst, som tager åhöraren med sig i öppen vaxelverkan, är att föredraga för barnen, derom skola säkert alla, som stått barnaverlden nära, eller minnas sin egen barndom, vara öfver ens.

Af alla faror som hota barndomens religiösa lif är väl ingen större än *sömnaktighetens*, i yttre och inre mening, och denna fara lurar bosedd men hardt när oemotståndlig bakom en entonig ritual, som lemnar åhöraren oberksam, och under den onaturligt högtidliga tonen hvarmed innanläsningen från predikstolen bedrivs, för att ej tala om de långa afhandlingarnes innehåll, hvaraf barnet begriper bokstafligen ingenting.

Denna fara har också på den sista tiden blifvit mer och mer insedd så väl af föräldrar som af en och annan varmhjertad predikant, åtminstone i hufvudstaden. Så anordnades för liden vinter, som vi tro oss veta på särskild uppmaning af några mödrar, ett par särskilda barn gudstjenster i Blasiiholmskyrkan och Katarina kyrka. Vi anföra detta såsom ett i sanning godt tecken och önska endast att sådana enklare och kortare gudstjenster med en altartjenst, som lemnade rum äfven för församlingens deltagande, kunde *regelbundet* anordnas i vissa kyrkor t. ex. såsom ottesång — eller ock, om detta möter hinder, såsom aftonbön.

En sådan regelbunden gudstjenst för den spädares Guds församling tro vi väl ännu ej finnes ordnad i utlandets kyrkor, men mångenstädes har man anslagit vissa söndagar särskildt för barnens gudstjenst. Så t. ex. synes i England 3:dje dag jul, »Menlösa barns dag», vara anslagen till allmän barn gudstjenst. Framför oss ligger en predikan, hållen denna dag förlidet år i Westminster Abbey af biskopen af Westminster. Utrymmets knapphet nekar oss att här

meddela något mer än en flygtig öfversigt af densamma, men vi skulle önska att den svenska statskyrkans vänner ville egna den några ögonblicks uppmärksamhet, om ock blott för att anmärka, med hvilken *stor enkelhet*, i hvilken *rent mensklig*, men därför icke mindre kristlig, om ock mindre, hvad vi i Sverige speciellt kalla, *presterlig* ton, predikanterna, ja sjelfva de högvördige biskoparne i England nedlåta sig att tilltala sin församling. Anmärkningsvärd är också den frånvaro af torra dogmatiska utläggningar och den fullhet af praktiska tillämpningar på hjertat och lefvernet som utmärker denna predikan.

Till ämne har predikanten valt 3:ne verser af de Davidiska vexelvis af församlingen och presten lästa psalmer, med hvilka gudstjensten inleddes. Den första (8:de ps.) gaf honom anledning att vända sitt tal särskildt till föräldrarne. Med en hastig återblick på psalmen visar han hur David, sökande efter ett uttryck af Guds härlighet, finner det först i månen, i stjernorna, sedan i den makt som blifvit lagd »i unga barns och spenabarns mun» och slutligen i *menniskan*, skapad till Guds afbild — satt »något litet under gudomen» — och bekrönt med ära och härlighet.

Menniskan sådan hon var i Guds tanke, och barnen såsom uttryck af denna tanke, är i få ord ämnet för den korta första afdelningen af predikan, hvori man återfinner ungefär samma tankegång som i Stopford Brookes af oss i förra årg. meddelade framställning af samma ämne. — »Tiden», säger predikanten, »är ämnad att vara vårt själslifs barndom, och ju mera vi närma oss det hvartill vi äro ämnade, desto bättre. Må vi begagna våra förståndskrafter i all frihet och sanningskärlek, men må vi aldrig glömma att vi äro, såsom Newton sade:

»Lika barn, hvilka leka vid stranden, medan sanningens vida ocean ligger okänd framför dem.»

Derefter leder predikanten sig öfver till sin andra psalmvers, i det han hänvisar på barnen såsom framtidens bärare —

»pilar i den starke mannens fyllda koger», hvilka en gång skola flyga ut i den riktning och mot det mål de erhållit — flyga, ofta genom natt och töcken, mot mål, som vi ännu knappt kunna skönja, men hvilka, om blott pilarne fått den rätta riktningen, om de bäras af goda tankar och kraftiga beslut, med all visshet skola uppnås. Föräldrarnes tröst i all oro och bäfvan är denna: våra barn skola lyckas der vi misslyckats, de skola återvinna hvad vi förlorat. Lyckligt det land hvars koger är fullt af goda pilar — hvars hem äro fulla af goda, starka, handlingsvilliga, ärliga barn. Det skall icke behöfvä rädas, »då det möter sin fiende i porten».

Derefter vänder sig biskopen till barnen, säger dem, att framtiden ligger i deras hand, och ber dem, när de upplefva ingången af ett nytt sekel, komma ihåg att de en gång här i Westminster Abbey, i närheten af minnesvårdarne öfver de bäste och störste af sitt folk, uppfodrats att taga sin andel i arbetet på att göra deras fosterland till ett starkt, ett lyckligt, ett kristligt land.

»Det ligger en lång dag framför er — använden den på det bästa! låten oss vara förvissade att vi vid vår bortgång kunna lemna vårt land, vår tro och vår heder trygga i edra händer.»

Sedan han sålunda visat barnen hvad föräldrar och fosterland hoppas af dem, går han att visa dem »huru de skola bli värdiga Guds hem och Hans heliga vilja», i det han förklarar sin 3:dje psalmvers (15:de ps.) »Ho skall bo i Din hydda? Ho skall blifva på ditt helga berg?» Och här aktar den lärde teologen icke för rof att lemna dogmatikens dimmiga höjder, och gå ned som ett barn ibland barnen, lefva sig in i deras dagliga lif, och på ett språk, så enkelt och lättfattligt som deras eget, varna, uppmuntra och leda dem genom hvardagslifvets frestelser och små förvecklingar. Han för farfars och mormors talan och inskärper så vördnad för ålderdomen och skonsamhet för dess svaghet; han ber för djuren; han lägger de yngre syskonen på

de äldres hjerta och ansvar; han manar, mindre med ord än med lefvande exempel, till kärlek och lydnad och glad hjälpsamhet mot föräldrar: »Tänken er bara, hur glad en fattig mor eller far, som kommit sent hem från ett tungt dagsarbete, skulle vara, att vakna vid en sprakande brasa, tänd af deras vaksamma och vänliga gosse eller flicka! . . . och hvilken glädje för gossen och flickan sedan att *veta*, riktigt *säkert* veta, att de äro far och mor till hjälp och icke till tynga. — Många af er ha'n kanske gråtit vid tanken att I ej, som andra lyckligare barn, egen en enda julklapp att ge edra föräldrar, och då ha'n I ändå den allra bästa julklapp, der, alldeles nära till hands — *er sjelfva!* Ja det vill säga *er sjelfva rena, fromma, sanna, arbetsamma, läraktiga och glada*. Ingen mamma, varen vissa derom, önskar sig en bättre julklapp, och — får hon den, känner hon sig rik, bor hon än i armodets koja.»

Vi kunna ej anföra mera af den lilla predikan och tillägga endast såsom slutord för vår uppsats biskopens svar på frågan hvad barnen hafva att göra om de vilja bli afhållna af sina föräldrar och få bo i Guds hydda:

»Älska ärligt arbete; älska att samla kunskap. Håll hvad du lofvar; orena dig icke med smutsigt tal; slå aldrig den som är svagare än du, och ljug icke. Till sist: släpp aldrig din Frälsares hand och blygs aldrig att morgon och afton bedja din bön; det är dessa makter som skola bära dig oskadd, hela dagen — hela lifvet igenom.»

9. Valan.

Till ättehögarna, der vinden qväder
 Sitt drapa öfver fädrens gömda mull,
 Och der kring gråa templet ut sig breder
 Den vida slätt af gula åkrar full,
 Jag kom en afton, jag och några andra,
 När vestern rodnade af solens glöd,
 Och så vi käckt mot fädrens kullar vandra,
 Beväpnade med — några flaskor mjöd.
 Vår glada tärneflock, i yster täflan
 Att hinna på de branta högar opp,
 Snart målet vunnit för sin muntra äflan
 Och nejden såg från Odinskullens topp.
 »Fyll hornen! fyll! En skål för nordens gudar!»
 Så ropen ljödo, »stora minnens skål!
 Lyss! upp ur högen Gjallarhornet ljudar!
 Och se, i vester slocknar Balders bål!»
 Uppå de yra sinnen föll en dämning
 Af något okänt, något högt och stort,
 Det blef en underbar, en mystisk stämning,
 När qvällen regeln sköt för vesterns port.
 Då höjdes långsamt ur en jätteremna
 — En remna som den nya tiden gräft —
 En skugga, reselik, med rosslig stämna,
 I drägt, som seklers mist och dimmor väft.
 »Hvem stör min sömn?» hon talade. »Jag hvilat
 Se'n Ygg mig sporde till om Balders fall.

Se'n dess ha sekler öfver norden ilat,
 Och annorledes ter sig Fyrisvall.
 Hvem stör min sömn? Männ' människorna gräfva
 Sig genom jorden ned till nornors sal,
 Der tidens mör de djerfves öden väfva,
 Och skifta lugna deras dagars tal.»

»Hvem stör min sömn? I yra fjärliflockar,
 Som flygtigt skimra några korta dar,
 Hvad fäfang idrott är som leder lockar
 Till hvälfda kullen öfver tid som var?
 Ej talar minnet här med nutidstunga
 — En njutningslysten och bedrägligt vek —
 Nej, hjeltedater prisar det, I unga,
 Ej dådlös hvila, icke färd och lek!»

»Dock, kommen I med fröjd till fädrens grifter
 Och älsken I den långt hänfarna tid,
 Och om er gläda fädernas bedrifter,
 Fast störd, jag säger: kommen hit i frid!
 Ty kvinnoanden i förgångna tider
 Har runor än att gifva dagens mö,
 Som är en sköldmö ock i hårda strider,
 Der lösen bjuder: segra eller dö!»

»Sök sanning, sök den höga gudaborna,
 Som runebounden än i tingen göms,
 Men hård blir kampen med ditt ödes norna,
 Förrän dess skatt uti ditt sköte töms;
 Och har du vunnit — aktsamt må du gömma
 Den under tempelhalvvet i ditt bröst,
 Då skall ditt väsen ljuset genomströmma,
 Och i hvar smärta bringa dig sin tröst.»

»Sök skönhet, sök! Ty ljuf för leda jättar,
 Som ock för gudars ätt var Vanadis,
 Ljuf skönhet är, hon lifvets bördor lättar,
 Och derfor sjunga alla hennes pris;
 Men skön du vare, då du skönhet söker,
 Om Brisingsmycket du vill vinna helt —
 En offereld, som eget lof ej röker,
 Hvars flamma ingen sjelfviskhet har deld.»

»Sök kärlek, sök! Med den de höge Gudar
 Uti ditt hjerta vilja bli och bo,
 Skönt kärleksqvädet genom världen ljudar
 Och smeker hvarje tröttad själ till ro;
 Och när du vunnit, gjut, som solen gjuter
 Sin gyllne strålgång öfver jorden ut,
 — Du ock en sol, som värme innesluter —
 På strid och qual du dina strålar gjut!»

»Och sist, I nordens mör, med vakna sinnen
 I värden fädrens arf från forna dar,
 Det göms en skatt i dessa gamla minnen,
 Som blott i edra händer värde har,
 Än Iduns äpplen I få'n nordens räcka,
 Blott Urdurkällan I bevaren klar,
 Och frisk då Yggdrasil skall kronan sträcka,
 Utöfver tid som *varar, varder, var.»*

Nu Valan sjönk tillbaka i sin remna;
 I häpen tystnad än vi stodo kvar,
 När månen hunnit mörka skogen lemna
 Och öfver templet lyste full och klar.
 En aning om hur rikt och stort var lifvet,
 Hur all ting har betydelse och vigt,

Den gamla Valans runor åt oss gifvit,
Och rörda lemnade vi fädrens grift.

Runa.

10. Hedvig Charlotta Nordenflycht*).

Vanligtvis har hon blifvit framställd som en lärjunge, en efterföljare af andra ryktbara skriftställare; och såsom hörande någon gång till *Stiernhielms***), oftare till Dalins tidehvarf. Från Stiernhielm var hon dock bestämdt skild genom en tid af 70 år, genom hela den mellanliggande både dahlstjernska och dalinska vitterheten, och tillika genom en bestämd olikhet i både anda och framställningssätt. I sistnämnde hänseenden var hon lika, och än mer skild från Dalin, med hvilken hon för öfrigt icke hade någon vitter, åtminstone icke vänskaplig beröring. Med understöd förnämligast af Gyllenborg har hon tvärtom bildat en fri och sjelfständig vitterhetsskola, som, stående mellan Dalin och Kellgren, var genom bestämda gränser skild från begge. Den var egentligen ett svenskt uttryck af den allvarliga, moraliska, halft-stoiska anda, som då för tiden lifvade en icke obetydlig del af Europas vitterhet och egentligen utgått från England. Detta lands litteratur hade under Stuartarnas sista tider och såsom spegelbild af hoflifvet varit i hög grad lättfärdig och tadelvärd. Men från densamma vände sig snart och med ovilja landets ädlare sinnen under ledning af Collier, Addison, Richardson, Steele, m. fl., hvilka sökte återupplifva känslan för dygd och sedlighet, och derigenom blefvo fäder eller fosterfäder åt den renare och ädlare anda, som sedermera på så hedrande sätt utmärkt största delen af Englands vitterhet. Samma

*) Professor Anders Fryxell har tillåtit oss att ur den framdeles utkommande 44:e delen af hans *Berättelser ur Svenska Historien* meddela följande skildring af Hedvig Charlotta Nordenflycht. Redaktionen.

**) Siare och Skalder, 2:a del.

anda gjorde sig nu i Sverige gällande genom fru Nordenflycht och Gyllenberg; och ju ädlare målet var, desto ifrigare sträfvade och dessa skriftställare efter dess uppnående. I sjelfva verket har deras anda beherskat största delen af Sveriges vitterhet under vid pass ett fjerdedels århundrade eller från 1753 till omkring 1777 och derunder utöfvat en stor och välgörande inverkan. Till följd af dessa skäl och tacksamhetens bud, vilja vi egna henne en utförligare lefnadsteckning.

Fadern, Anders Nordbohm, kamrer i kammarkollegium, utmärkte sig genom flit och ämbetsmannaduglighet och blef 1727 adlad med namnet Nordenflycht; modern var prestdotter från Östergötland. Det yngsta bland deras sju barn, Hedvig Charlotta, föddes i Stockholm d. 28 Nov. 1718. Redan vid femte året läste hon innantill och sammansatte vid det sjunde åtskilliga småvers och sagor, ådagaläggande derjemte en läslust och vetgirighet, som omfattade, icke blott romaner samt historiska och poetiska verk, utan äfven andra och svårfattligare ämnen. Hon ville ock deltaga i broderns lärotimmar för att inhemta främmande språk och bland andra äfven latin. Modern deremot sökte förmå henne att öfvergifva boken och i stället sysselsätta sig med hushållsgöromål och qvinliga slöjder. Men för allt sådant visade dottern en bestämd ovilja och tillika en så afgjord oförmåga, en så löjlig tafatthet, att modern blef än förargad, än nedslagen. Fadern tog saken mera lugnt och tillät dottern lära musik och tyska språket. Vid hennes trettonde år flyttade föräldrarna till landet, hvarefter större frihet erhöles, och hon kastade sig nu märkligt nog äfven på strängt vetenskapliga både teologiska och filosofiska skrifter; flere troligtvis i andan af de redan nu framträdande nya lärorna, neologiens eller fritänkeriets.

Redan vid fjorton års ålder studerade hon dylika ämnen med mycken ifver, men ock med den följd, att hon började betvifla åtskilliga bland kyrkobekännelsens läror, och sådant till icke ringa oro för hennes känsliga sinne. I faderns hus och som med-

hjälpare vid några fabriks-anläggningar vistades då för tiden en ung person vid namn Tideman, utmärkt genom obehagligt yttre, men ock genom stilla och älskvärdt uppförande, klar och lugn blick, stora kunskaper och ädla tänkesätt. Han var en lärjunge af Polhem och tyckes hafva varit utbildad af och i det då gryende upplysnings-tidehvarfvets anda och således sträfvat efter en moralisk renhet, grundad mer på sedelärans än religionens bud; dock med fast tro på Gud och odödlighet. Han blef snart den unga flickans vän och gaf henne anvisning på hvilka böcker, hon borde läsa och tillika på dessas både förtjenster och fel. Detta bidrog till vidgande af hennes omdöme och bildande af hennes smak; måhända ock till utbildande af hennes redan förut hysta religiösa tvifvel. För dessas lugnande, hänvisade Tideman lika litet till kristna kyrkans trosläror som till den metafysiska filosofiens satser, utan till sin enkla, praktiska åsigt, enligt hvilken sträfvandet efter sedlig förädling var för människan långt angelägnare än sträfvandet efter att begripa religionens öfvernaturliga dogmer, eller den spekulativa filosofiens metafysiska läror.

Ofvannämnde af Tideman förestafvade åsigter gjorde djupt intryck på den unga qvinnan och utöfvade märkbart inflytande på hennes blifvande verksamhet och öden. Förmågan att med tro och förtröstan omfatta kristna kyrkans läror och af dem hemta tröst och stöd, ljus och ledning, denna var helt och hållet och för alltid förlorad. Den stoiska moral, Tideman i stället lärde, hade hon väl till följd af dess enkelhet och flere ädla sidor med värme omfattat. Svårligen kunde den likväl i alla förhållanden lugna ett sinne, som så längtade efter värme och kärlek och tillika efter lif och poetisk åskådlighet. Redan nu var hennes personlighet ganska märkvärdig. Den företedde flere lysande och löftesrika drag, brinnande vetgirighet, starkt minne, skarpt omdöme och ett öppet och varmt sinne för alla högre och viktigare frågor, såväl mensklighetens som vetenskapens och derjemte an-

lag till en utmärkt skriftställareförmåga. Men bredvid dessa egenskaper visade sig äfven och det redan nu åtskilliga anlag, hvilka sjelfva och genom sina motsägelser bådade svåra strider; t. ex. en varm längtan efter det ljus, den frid, en fast religiös tro gifver, men tillika en fullkomlig oförmåga att någon sådan omfatta; — en redan i första ungdomen tänd och städse brinnande kärlek till filosofiska undersökningar, men derjemnte en fullkomlig oförmåga att några sådana genomföra; — en redan tidigt känd obelåtenhet med de filosofiska systemernas slutföljder, men likväl en så häftig kärlek till filosofisk sysselsättning, att hon aldrig mäktade derifrån fullkomligen lösrycka sig; — en häftig längtan, ett ifrigt sträfvande efter qvinnans andliga oberoende och sjelfständighet, men derjemnte redan nu och likaså allt framgent ett hjert framträdande behof af på en gång både manligt och andligt stöd. Dertill kom en utomordentligt stark, nästan konvulsivisk känslighet, hvilken vid svårare pröfningar bröt ut i stormar, så våldsamma, att de öfverröstade, öfverändakastade allt hvad religion eller filosofi kunde säga. I dessa förhållanden ligger förklaringen till många sedermera inträffade besynnerliga uppträden. Hennes lefnad företer ock en märklig profkarta på de brytningar, en så danad och i sådan rigtning utbildad personlighet vanligtvis kommer att genomgå. Icke blott i litterärhistoriskt utan ock i psykologiskt hänseende förtjenar hon alltså en utförligare lefnadsteckning, och det är till fortsättande af en sådan vi nu öfvergå.

Hennes fader såg den vänskap, som rådde mellan de unga tu, och grundade på densamma en för deras framtid beräknad plan. Kännande sitt slut nalkas, förekallade han begge och tillkännagaf sin önskan, att de måtte med hvarandra ingå äktenskaplig förbindelse, hvarefter han inom kort afsomnade. Dottern vördade faderns minne och vilja och hyste för den föreslagna fästmannen mycken högaktning och vänskap, men ingalunda någon känsla, som liknade kärlek. Han var vis-

serligen ung, blott några år äldre än hon, men svag och sjuklig, liten och puckelryggig, och till lynnet lugn och betänksam, t. o. m. skenbart kall; hon deremot, den nu sextonåriga flickan, hade en stark och fyllig växt, behagliga ehuru något koppärriga anletsdrag och ett hjerta fullt af brusande känslor. *Så angenäm, skref hon, som Tideman var mig som filosof att höra, lika odräglig var han som fästman att se.* Oaktadt all sin litterära tillgifvenhet, kände hon dock djup ovilja vid hvarje tanke på äktenskaplig förbindelse. Han märkte förhållandet, yrkade därför icke på uppfyllandet af faderns föreskrift och iakttog i öfrigt ett uppförande, så grannlaga och finkänsligt, att det ökade hennes högaktning, förtroende och tillgifvenhet. Hon började blygas för sin olydnad mot faderns vilja, för sin hårdhet mot en sådan friare, för sin svaghet för ytan, sin likgiltighet för kärnan. Den häftiga striden mellan motsatta känslor medförde i hennes lidelsefulla hjerta så mycken oro, att helsan led; och slutet blef, att hon i enlighet med faderns önskan lofvade Tideman sin hand. Men hjertat ville ingalunda följa med. Det blef en förlofningstid, utmärkt genom bevis på högaktning och genom lärarika ömsesidiga meddelanden om teologiska, filosofiska och poetiska ämnen, men aldrig om sådana känslor, som kärlek ingifver. Fästmän hade inga sådana att meddela, och fästmannen vågade ej med de sina falla besvärlig; bröllopet blef gång efter annan uppskjutet. Efter en nära treårig förlofningstid af nu beskrifna egenomliga art, föll han i en sjukdom, som under ett års tid höll honom vid sängen och slutligen lade honom i gravven. *Sörj icke, sade han till fästmän, sörj icke min bortgång! Jag dör med lugn; ty jag har kunnat ingifva dig fast kärlek till dygden.* Den nu nittonåriga flickan kände djupt den bortgångnes värde och sin egen förlust — men äfven sin vinst, värdet af sin erhållna frihet.

Numera flyttad till Stockholm, ville hon ytterligare förkofra sig i hvarjehanda studier och fick till lärare Jakob Fabricius, en ung vid flottan anställd prestman. Han var utmärkt genom be-

hagligt utseende, angenämt umgänge, goda kunskaper, rena seder, ädla tänkesätt och en varm känsla för vitterhet och vetenskap. Han har ock författat åtskilliga för den tiden tämligen läsvärda skaldestycken. Mellan en sådan lärare och en sådan lärjunginna uppstod snart en ömsesidig och brinnande kärlek, hvilken ock beseglades genom ömsesidiga löften om framtida äktenskap. Men Fabricius var ofrälse, och så starka kändes ännu de adliga fördomarna, att fröken Nordenflychts broder, ehuru hans egen fader var född ofrälse, vägrade sitt giftomanna-bifall. Förlofningen mäktade han likväl icke bryta, utan förbindelsen fortfor i några års tid under ömsesidiga och varma uttryck af inbördes kärlek till hvarandra och gemensam kärlek till skaldekunstens skönhet, vetenskapens upptäckter. Se här ett par prof af deras i bref vaxlade tänkesätt. Måhända med anledning af fästmöns stundom oroliga sinne, tillskref henne Fabricius följande strof:

Ljft dig modigt ifrån gruset,

Du, som himla-atlet bär!

Tag emot det skära ljuset,

Som från högsta höjden är.

Det kan göra sinnet klart:

Det ger hjertat liflig fart.

Fästmön hemtade tröst af vännens ord och enligt vana och lynne också af naturens skönhet och svarade:

Skogens prydnad börjar knoppas;

Allting hoppas;

Solen delar lif och saft.

Ja, min själ från oro, vaka,

Upp att smaka

Hoppets ro och Gudakraft!

Vår vealng af bref, skref hon sedermera, *var ej annat än en vealng af herdaqväden*. Till formen begagnade de äfven, och enligt tidens bruk, herdelifvets drägt och ord, men till innehållet var den en vexelsång mellan två ädla andar, hvilka lika vårens

lärkor sjungande stiga mot höjden, under det vandraren glad lyssnar till deras toner och söker med lyftad blick följa deras bana. Fru Nordenflycht har sedermera beskrifvit dessa år såsom de lyckligaste i hela hennes lefnad.

Fabricius var en nitisk och samvetsgrann prest. Att döma af de utgifna skrifterna har han dock i kristendomen hyllat och framhållit mindre dess underverk och dogmer, än dess sedelära. De åsigtter, fästnön förut inhemtat dels genom egen läsning dels genom Tidemans ledning, torde sålunda hafva blifvit af Fabricius understödda, åtminstone icke motarbetade.

Slutligen utnämndes han till amiralitets-pastor, en tjänst vid hvilken han hoppades kunna försörja maka och barn. Hennes broder gaf nu sitt efterlängtade bifall, och bröllopet firades, hvar efter det nygifta paret 1741 flyttade till Karlskrona. En betydlig del af deras förmögenhet gick under ditresan genom skeppsbrott förlorad; men de sörjde föga öfver förlusten, ty de egde kvar hvarandra och sin ömsesidiga kärlek. Deras lyckliga sammanlefnad har hon beskrifvit i följande vers:

Hvad ren kärlek mägtar skänka,

Och man tänka

Kan om vänskap och om dygd;

Allt, hvad ljuftig själasämja

Kan befrämja,

Njöto vi i fridens skygd.

Dessa ömsesidiga känslor och den högaktning och kärlek, hennes man inom kort förvärfvade bland sina församlingsboar, gjorde deras verld till ett paradys, såsom den unga skaldinnan gång på gång uttryckte sig.

Men intet jordiskt paradys har länge egt bestånd, och ej heller detta. Efter sju månaders lycklig sammanlefnad, sjuknade Fabricius i hetsig feber. Hans maka anade genast en olycklig utgång, och denna närmade sig ock med snabba steg. Hon slö-

sade med den kärleksfullaste vård, de ymnigaste tårar, de innerligaste böner. På sina knän anropade hon Gud och besvor hon läkaren att rädda den älskades lif, men förgäfvés. Den unga enkans sorg blef utomordentligt häftig, såsom man kunde vänta af ett sådant sinne och efter en sådan förlust. Dåningar, sömnlöshet och förtviflan uttömde snart krafterna och föranledde en svår och långvarig sjukdom. Återställd derifrån, lemnade hon det främmande Karlskrona och återvände till Stockholm. Vänner och anhöriga sökte der genom deltagande och vård lindra hennes sorg, men förgäfvés; och hvarken statskyrkans kristendom, eller Tidemans stoicism kunde i någon mån lugna det våldsamt stormande hjertat. Hon tyckte sig hafva först varit den lyckligaste, men derefter blifvit den olyckligaste menniska på jorden. Hon sköt ifrån sig all tröst, allt sällskap och ansåg sitt nöje och sin pligt vara att lefva endast för att sörja. För att få alldeles ostörd öfverlemna sig åt dessa känslor, dessa s. k. pligter, flyttade hon till ett ensamt torpställe på Lidingön, der t. o. m. namnet påminte om hennes lidna förluster, hennes djupa lidanden. Det samma skulle äfven rummet och omgifningen göra; några skilderier af dystert innehåll erinrade om den fördystrade tafelan af hennes eget lif, en cymbal med sina darrande ljud om de klagande tonerna i hennes bröst och det utanför brusande hafvet om de svallande känslorna i hennes hjerta. Att oupphörigen beskåda, betänka och besjunga dessa föremål, blef hennes enda och käraste sysselsättning. Hon beskref dem med följande ord:

*Åter börjar jag min lust,
Men en lust bemängd med gälla,
Att utgjuta suck och pust,
Låta tårar strömligt falla,
Är den enda ro, jag har
Af de fordna nöjen kvar.*

På detta ställe och sätt tillbragte hon omkring ett år och sammanskref derunder flere skaldestycken, som alla uttryckte den

djupaste sorg, den varmaste känsla, och detta med ett för den tiden någorlunda rent språk och ledig versbyggnad.

Hon hade fattat det, som hon trodde, orubbliga beslut att för hela sin återstående tid lefva i denna boning och för denna sorg. Den lättörda inbillningskraften fann ett nöje i att med bjerta färger utmåla ädelheten af ett dylikt s. k. *lefnadsbeslut*, och den tragiska skönheten af ett sådant åt kärlek och sorg egnadt lif. Hon skref derom bland annat följande vers:

*Emellertid jag här min fordna lust beser,
 Det ljufva paradiset, som likt en ros förbleknat,
 Och trogna tårar till dens dyra minne ger,
 Hvars kärlek, vett och dygd jag i min själ upptecknat.
 Här skall jag repa upp min herdes dyra namn;
 Här skola klippor på min sorgetoner svara;
 Här skall jag göra mig bekanter med den hamn,
 Der rena själar få i evig kärlek vara.*

En vän samlade och utgaf några bland dessa dikter under namn af »*Den sörjande turturdufvans sånger*». Det var ett litet häfte af blott elfva blad och nio skaldestycken, men ådrog sig genast mycket uppseende. Redan den 25-åriga skaldinnans person, öden, själfvalda enslighet och otröstliga sorg väckte allmänhetens nyfikenhet och deltagande, likaså ock hennes dikter. Svenskarna hade dittills hört för det mesta blott glada och lätta sånger, sådana som Dalins; men sällan förut toner så djupa, så till känsliga eller sorgbundna sinnen talande; och den unga skaldinnans namn och sånger hördes snart från allas läppar. Man berättade ock, huru hon engång, vid en eldsvåda, hade med egen lifsfara burit sin mor ur det brinnande huset; ett uppträde, som vid hennes person än mer fäste allmänhetens blickar och deltagande*).

Den illa omsedda torparestugan hade emellertid ådragit henne

* Vi veta ej rätt, huruvida detta inträffade förut eller någon tid sednare.

gikt, och den häftiga, oafbrutna sorgen åtskilliga andra krämpor, för hvilkas botande hon nödgades inflytta till Stockholm.

(Forts.)

11. Den svenska kvinnans arbete.

Då, i anledning af det bidrag rörande den svenska kvinnans arbete, som lemnades till den statistiska afdelningen af Sveriges katalog för verldsutställningen i Philadelphia, åtskilliga uppgifter blifvit samlade såväl om de undervisningsanstalter, som ock om de medel till sjelfförsörjning, hvilka i vårt fädernesland stå kvinnan till buds, torde det ej vara utan intresse att äfven inom landet taga närmare kännedom om dessa förhållanden. Som man vet har under de sista decennierna i alla kulturländer försports en allvarlig rörelse till förmån för kvinnan, åsyftande å ena sidan att bibringa henne en grundligare och mera systematisk undervisning än hittills varit fallet, å den andra att bereda henne ökade tillfällen till sjelfförsörjning. Ej heller för Sverige har denna rörelse varit främmande, utan tvärtom gått framåt, stadigt och säkert. Derom vittna ej blott de många undervisningsanstalter, som dels uppstått, dels blifvit tillgängliga för kvinnan under de tvenne sista tiotalen af år, utan äfven den växande beredvilligheten såväl från statsmakternas som från enskildes sida att lemna henne tillträde till befattningar och yrken, hvarifrån hon tillföre varit utesluten.

Vidkommande de åtgöranden, som blifvit tagna för att höja och utvidga den kvinliga bildningen i vårt land, torde en hastig öfverblick af de undervisningsanstalter, hvilka hafva för ändamål att befrämja densamma, bäst belysa förhållandena i detta hänseende.

1:o. *Statens Seminarium i Stockholm för bildandet af lärarinnor i högre skolämnen*, stiftadt 1861. Antalet lärjungar är 61*), utgångna elever 309, af hvilka 224 erhållit diplom såsom lärarinnor. Kursen är 3-årig och undervisningen kostnadsfri. Läroämnen: *Obligatoriska*: Kristendom, Kyrkohistoria, Svenska språket, äfven deruti innefattad Nordisk Mythologi, Franska, Tyska och Engelska språken, Nordens historia, Allmän historia, Geografi, Naturkunnighet, Helsölära, Matematik, Pedagogik och Methodik, Sång, Teckning, Gymnastik. *Valfria*: Botanik, Zoologi, Kemi, Fysik, Fysiologi, Geometri, Algebra, Franska och Engelska talöfningar. Vid det våren 1875 tilländagångna läsårets slut utdelades stipendier af ett belopp från 20 till 50 kronor åt 17 bland eleverna.

2:o. *Statens Normalskola för flickor*, utgörande på samma gång en tillämpningsskola för Seminariet, stiftad 1864. Undervisningen vid de båda läroanstalterna bestrides af 12 lärare och 18 lärarinnor. Antalet lärjungar uppgår till 251. Läroämnen:

Kristendom, Svenska språket, Franska, Tyska och Engelska språken, Svensk historia, Allmän historia, Geografi, Naturkunnighet, Arithmetik, Geometri, Välskrifning, Sång, Teckning, Gymnastik, Handarbeten.

Läroverket består af 10 klasser, hvaraf de tvenne lägsta kallas förberedande. Alla undervisningsämnena hafva varit strängt obligatoriska, men då under de senare åren en allt mer högljudt uttalad klagan försports, i anledning af de skadliga verkningar öfveransträngning, härrörande från mångläseri, visat sig hafva haft på flera bland de unga flickorna, har sedan hösten 1875 i sjunde och åttonde klasserna befrielse medgifvits från ett af de främmande språken efter fritt val, geometri, sång, teckning och gymnastik. Äfven i tredje, fjerde och femte klasserna hafva lärjun-

*) Der ej annorlunda blifvit antydt, gälla de här lemnade sifferuppgifterna läsåret 1876—77.

gar, på särskild anhållan, blifvit befriade från läsning af tyska språket och geometri.

3:o. Inrättade efter likartade grunder med Normalskolan, hvilken med rätta anses såsom en mönsterskola, och upptagande hufvudsakligen samma läroämnen finnas dessutom

högre elementarskolor för flickor:

a) i Stockholm 6 privata, nämligen:

Wallinska flickskolan, grundad 1831 af Professor A. Fryxell på uppmaning af framlidne Erkebiskop J. O. Wallin, i ändamål att höja den qvinliga bildningen i vårt land, som då intog en ganska låg ståndpunkt. Detta företag är att betrakta såsom en lycklig vändpunkt i den qvinliga ungdomens undervisning, ty, om det ock att börja med möttes af motstånd och afvoghet från många håll, utgör det likväl den kärna, hvarifrån reformerna i detta hänseende utgått. Det nya läroverket följde det i Nya Elementarskolan för gossar antagna friflyttningssystemet och omfattade fyra klasser med fyra lexlager i hvardera af de två första klasserna, och 3 lexlager i hvardera af de begge andra. Sedan dess stiftare redan 1834 måst lemna sin unga skapelse, åt hvars utveckling han med stort nit egnade sig, har skolan flera gånger ombytt föreståndare. Den befinner sig sedan 1866 under ledning af Lektor A. V. Norinder, som med varmt intresse städse arbetat på att föra den framåt. Höstterminen 1870 tillades en gymnasiiafdelning, hvilken har till syfte att bereda sina lärjungar till den s. k. maturitets- eller studentexamen. De läroämnen, som för denna tillkomma, äro: latin, dogmatik, algebra, fysik, kemi och filosofisk propedeutik. Åtta unga flickor hade vid slutet af höstterminen 1876 tagit nämnde examen med mycket goda betyg; tvenne af dessa äfven i grekiska språket. Sedan man vid detta läroverk insett olämpligheten af fri flyttning inom hela skolan, omorganiserades detsamma 1874 med 8 fasta klasser, samt en förberedande, af hvilka de tre högsta motsvara gymnasiiafdelningen; endast i fjerde och femte klasserna har friflytt-

ningssystemet blifvit bibehållet. Blott i undantagsfall medgifves valfrihet i något ämne, dock kunna i gymnasiiklasserna studier äfven idkas på real-linien. Antalet elever i de sistnämnde uppgick höstterminen 1876 till 18. Genom Kgl. Brevet af den 16 Okt. 1874 har läroverket för fem års tid erhållit dimissionsrätt till universitetet.

Ahlinska skolan, som visat sig ega stor förmåga af utveckling, tillhör sex systar, hvilka alla åt densamma egnat sina bästa krafter. Denna skola har sin egen lilla, ganska intressanta historik och har sprungit upp ur ett helt ringa frö. Den äldsta af de nämnda systrarna började redan 1846, då endast 17 år, att med tillhjälp af en 12-årig syster undervisa de 4 yngre, tillsammans med 2 andra unga flickor. Det intresse, det nit de unga lärarinnorna ådagalade vid undervisningen förskaffade dem goda rådgifvare i de främmande lärjungarnes fäder, som med uppmärksamhet och välvilja följde utvecklingen af den lilla skolan. Förtroendet för densamma ökades, och 1850 sågo de unga lärarinnorna sig omgifna af 21 elever, hvaribland 4 gossar. Skolan utvidgades allt mer, fördelad först på 4, sedan på 5 afdelningar, hvarjemte en klass för gossar. De yngre systrarna biträdde en efter annan vid undervisningen, men man såg sig tvungen att äfven anlita främmande lärarekrafter, hvilka i början dock inskränktes till lärarinnor i sång, gymnastik och handarbeten, men småningom tillkommo lärare i religion, moderna språk, m. m. Elevantalet uppgick 1861 till 59, hvaribland 16 gossar, men då anmälningar af flickor för hvarje år tilltog, beslöt man sig för att utesluta gossarne, och 1866, då skolan flyttades till sin nuvarande lokal, Fredsgatan 19, räknade den 69 qvinliga lärjungar. Den har sedermera varit i ständig tillväxt, och katalogen för läsåret 1876—77 upptager 398 lärjungar, fördelade på inalles elfva klasser, hvaribland två förberedande. Från och med den öfre första och till och med den sjunde äro parallellklasser inrättade, för att förebygga för stort antal lärjungar i hvarje klass; i den andra före-

komma till och med tre parallelklasser. Oaktadt detta stora antal lärjungar måste 1876 inträde nekas åt 160 sökande. Undervisningsämnena äro desamma som i Normalskolan, med tillägg af bokföring och konsthistoria för högsta klassen; bland handarbeten förekomma äfven träskärning och löfsågning. Italienska språket var upptaget i skolans program för 1857, men har sedermera blifvit derifrån uteslutet. Valfrihet af undervisningsämnen har ständigt varit medgifven i denna skola och sträcker sig till främmande språk, geometri, sång och gymnastik.

Elementarskolan för flickor i Brunkebergs hôtel har fortgått i samma lokal och under ledning af samma föreståndarinna, Fru Fr. Hammarstedt f. Unge, sedan 1855. Denna skola har dock än äldre anor att uppvisa, då den kan sägas utgöra en fortsättning af den, som inrättades af M:lle Bjurström och som på 1830-talet räknades bland hufvudstadens förnämsta läroanstalter för qvinlig ungdom, hvilka då voro ganska få till antalet. Sedermera öfvertogs den af M:lle Kock och derefter af Fröken S. Posse, som i samråd med sin bror, Baron A. Posse, Redaktör af *Väktaren*, omorganiserade densamma. Enligt dess nuvarande program meddelas der »en mot tidens fordringar svarande undervisning i alla de kunskapsämnen, som anses höra till god fruntimmersbildning», hvarförutom »skolans hufvudsyfte är att lära barnen frukta Gud, vara all mensklig ordning undergifna för Herrans skull samt förstå vigten af qvinnans höga bestämmelse». Valfrihet af ämnen medgifves endast undantagsvis, dock tillses att eleverna ej öfveransträngas. Skolan är indelad i fyra klasser, med två afdelningar i hvarje, och har dessutom en förberedande klass. De ur fjerde klassen utgångna eleverna erhålla slutbetyg och anses fullt kompetenta såsom lärarinnor. Äfven helpensionärer emottagas i denna läroanstalt.

Nya elementarskolan för flickor inrättades 1864 af den om den qvinliga ungdomens bildning särdeles förtjente Dr Martin Schück. Som bekant är var han en ibland de män, hvilka 1859

öppnade en frivillig *Lärokurs för fruntimmer**) för att sålunda liksom pröfva qvinnans förmåga att emottaga en grundligare undervisning än den, som vanligen kom henne till del. Framgången af detta försök torde ganska väsentligt hafva bidragit till inrättandet af *Statens seminarium för bildandet af lärinnor i högre skolämnen*. Dr Schücks undervisningsanstalt afsåg ej blott att bibringa der intagna lärjungar de vanliga elementarkunskaperna, utan inbegrep äfven en *Förberedande lärokurs till Lärarinneseminariet och Telegrafverket* (grundad redan 1861) hvartill senare äfven lades en *Gymnasiaafdelning*. Den sistnämnde, hvars lärokurser dels utgjorde en fortsättning och högre utveckling af skolans, dels upptogo läroämnena, som ej lågo inom skolans område, såsom t. ex. latin och algebra, åsyftade att lemna qvinlig ungdom tillfälle så väl att förkofra sina kunskaper *i hvilket som helst* af de ämnen, hvilka voro upptagna på dess program, som ock att bereda qvinliga studerande till afgångsexamen till universitetet. Den kunde således äfven betraktas såsom en sammanfattning af flere fristående lärokurser. Vid hvarje hösttermins början hölls ett föredrag, afseende att väcka elevernas intresse för någon samtidig, mer framstående företeelse. Undervisningsplanen för detta läroverk var grundad på kursläsning med fri flyttning samt upptog en lägre eller förberedande afdelning, en högre, fördelad på 3 klasser, samt en seminarist-

*) Då den här afgifna korta redogörelsen för de förnämsta flickskolorna i hufvudstaden tillika kan anses innefatta en kort historik öfver utvecklingen af undervisningsväsendet dersammastädes, i den mån det berör den qvinliga ungdomen, torde äfven något mer böra nämnas om denna lärokurs. Den anordnades af Rektor Siljeström under medverkan af Baron A. Fock, Dr Schück, Professorerne Cederschiöld och Andersson samt Hofpredikanten Lithner. Läroämnena, alla valfria, voro första året: Matematik, Religion, Språklära och Litteraturhistoria, Fysik, Naturalhistoria, Fysiologi och Helsolära. Undervisningen, som egde rum hvarje e. m. kl. 5—7, gafs medelst föreläsningar och repetitioner samt var kostnadsfri. Andra årets program upptog äfven: Franska språket (Öfverste Staaff), Historia (Lektor Tham), Kemi (Dr Hamberg) och Ritning (Professor Qvarnström och Mille Lindgren). Lärokursen fortgick under vintrarne 1859, 60 och 61 med ett elevantal, varierande mellan 25 och 50.

och en gymnasiaafdelning. Under år 1871, det sista af Dr Schücks lefnad, uppgick antalet af samtliga vid läroverket anställda lärare och lärarinnor till 34 och af lärjungar till 150. Tyvärr förlorade skolan redan på nyåret 1872 sin för dess ändamålsenliga utveckling varmt intresserade föreståndare, hvilken ännu i sin mannaålder skördades af döden. Skolan fortgår likväl under ledning af Dr Schücks enka, Fru W. Schück, och Rektor Fr. Sandberg, ehuru i mer begränsadt omfång och med något förändrad plan. Friflyttningsystemet har äfven här fått gifva vika för fasta klasser, till antalet 7. Härtill kommer en småskola, fördelad på tre afdelningar, i hvilken äfven gossar intagas. Valfrihet medgifves endast undantagsvis.

Högre elementarläroverket för flickor på söder daterar sig från 1870 och har till stiftare och föreståndare Kgl. Sekreteraren C. G. Pauli. I afseende på undervisningsplan står denna skola måhända Normalskolan närmast, men skiljer sig derifrån genom att hela skolan igenom medgifves valfrihet åt eleverna i tvenne främmande språk, geometri, naturkunnighet, sång, gymnastik och handarbeten, och att bland läroämnena äfven upptages allmän grammatik för de två första klasserna. Större afseende fästes äfven vid undervisningen i främmande språk, framför allt det franska, och bibringas eleverna på samma gång en grundlig theoretisk kunskap och praktisk färdighet att uttrycka sig. I de högre klasserna begagnas vid undervisningen det främmande språk, hvori lektion gifves. Skolan består af en högre afdelning med 6 fasta klasser och en lägre med två förberedande. Ur högsta klassen utgångna lärjungar äro mogna för inträde i Statens lärarinneseminarium.

Lyceum för flickor, som öppnades hösten 1875 af Lektor Sjöberg, afviker i sin undervisningsplan från det hittills allmänast följda systemet. Enligt denna är den ämnad att omfatta 3 hufvudafdelningar: en småskola, i hvilken elever emottagas utan alla förkunskaper, från och med deras sjette år; en egentlig

elementarskola, afsedd för flickor mellan nionde och femtonde året, samt en s. k. *fortsättningskurs* för dem, som efter sin konfirmation vilja befästa och utvidga sina i skolan inhemtade elementarkunskaper. Inseende det felaktiga i det undervisningssystem, som gör skolans *alla* läroämnen obligatoriska, hvarigenom öfversträngning måste uppstå för de mindre begåfvade lärjungarne, har denna skolas stiftare såsom sådana endast upptagit:

Kristendom, Svenska och Franska språken, Historia och Geografi, Arithmetik i förening med en geometrisk åskådningskurs, Allmän naturlära, Välskrifning, Teckning, Handarbeten och Sång. Valfria äro: Engelska och Tyska språken, Geometri, Algebra, Botanik och Zoologi.

Hemlexornas antal äro för de obligatoriska ämnena inskränkta till två dagligen och såsom ett eftersträfvansvärdt mål betraktas de franska och svenska skrifningarnes fullständiga förläggande till lärorummet. Fortsättningskursen har ännu ej trädt i verksamhet, emedan ej tillräckligt stort antal lärjungar tecknat sig för deltagande deri. Detta förefaller så mycket anmärkningsvärdare, som denna afser att fylla en lucka i det nu herskande undervisningssystemet, såsom det hos oss tillämpas på den qvinliga ungdomen, hvilken i allmänhet saknar tillfälle att under god handledning utbilda sina i elementarskolan inhemtade kunskaper, och derföre ofta i framtiden ej har den behållning af dessa, som det på deras förvärfvande nedlagda arbetet borde förutsätta. En snarlik erfarenhet har i de stora kulturländerna ledt till inrättande af fortsättningskurser för de unga qvinnor, hvilka i en eller annan riktning önska utvidga sina kunskaper utöfver elementarstudiet, såsom t. ex. i Frankrike och Schweiz *Cours supérieurs* med ganska vidsträckta, vanligen tre år omfattande läsekurser, i Tyskland *Fortbildungsschulen*, i England *Classes for the Higher Education of Women*, att ej nämna Förenta Staternas *Female Colleges**). Det är alltså att hoppas

*) Det enda företag i detta syfte, som hos oss haft väl förtjent framgång och fortgång, är M:lle Jenny Rossanders Lärkurs för fruntimmer, hvarom vidare framdeles.

att Lektor Sjöbergs förtjenstfulla bemödanden för vår qvinliga ungdoms högre bildning skola vinna erkännande och framgång, om ej förr, då hans egen skola hunnit utveckla sig till det ifrågavarande stadiet.

Antalet af lärare vid de här nämnda skolorna uppgår till 120 à 130, af lärjungar till mellan 800 och 900.

I hufvudstaden finnas dessutom mer än 50 större och mindre skolor för flickor.

b) i Upsala 3; den äldsta, förr så kallade klosterskolan*), stiftad 1849 af Fru Tengberg, som varmt nitälskade för det qvinliga undervisningsväsendet och kraftigt bidrog att åstadkomma reda och system deri, och den yngsta daterande sig från 1870, med tillsammans 80 à 90 lärare och närmare 400 elever.

c) i Göteborg 6, den äldsta grundad redan 1815 af en Fruntimmersförening, den andra eller s. k. Kjellbergska skolan 1827 af enskild person, båda åsyftande att lemna kostnadsfri undervisning åt obemedlade flickor ur samhällets bildade klasser, och den yngsta inrättad 1869. Den förnämsta eller Nya Elementarläroverket för flickor öppnades 1867 och har för sin tillkomst att tacka åtskilliga af detta samhälles medlemmar, hvilka, intresserade sig för den qvinliga bildningens höjande, till befrämjande deraf tecknade en garantisumma af 35,000 kronor för åstadkommande af en nutidens fordringar motsvarande bildningsanstalt för flickor. Det nya läroverket hade den lyckan att genast erhålla en nitisk och skicklig föreståndare i Docenten vid Upsala Universitet N. A. Johansson och för dess organisation togs Normalskolan till förebild, ehuru väl tid efter annan åtskilliga förändringar blifvit gjorda i läroplanen. Klasserna äro 7 (den 6:te i två afdelningar), hvarjemte 2 förberedande. Tyska språket, som börjar i 1:sta klassen (franska i 3:dje och engelska först i 5:te), synes hafva företrädet bland de främmande språken och upptager bland dem största

*) Detta namn härledde sig deraf, att skolans första lokal var belägen på grunden af ett förstördt Franciskanerkloster.

antalet läsetimmar. Valfria äro endast franska och engelska språken samt helsolära, hvilken dock ej förekommer förr än i 6:te klassens öfre afdelning. Elev, som genomgått skolans högsta klass, erhåller afgångsbetyg. Denna skola har nu sin egen rymliga och ändamålsenligt anordnade lokal, hvartill medel erhållits genom en frikostig gåfva af 12 bland samhällets medlemmar.

Antalet af samtliga lärjungar i de här antydda skolorna uppgår till närmare 700, af lärare till 90 å 100. Dessutom finnes äfven i Majorna (en af Göteborgs förstäder) ett elementarläroverk för flickor.

d) i alla större landsortsstäder, kanske med undantag af några bland de nordligaste, men äfven der uppstå för hvarje år nya och väl organiserade flickskolor. De äldsta härröra från 1847, men först med 1860-talet har rörelsen för befordrande af den qvinliga undervisningen tagit en bestämdare karakter. Många af dessa skolor äro inrättade af lärarinnor, som vid det Kgl. Seminariet erhållit sin bildning, flera äfven af kommunerna.

e) på landet, hvaribland såsom de förnämligare må nämnas: M:lle Fryxells på Rosta nära Kalmar, M:llerna Sanders på Hjulsta i Upland och Fröken Rappes på Skansen nära Stockholm. Den sistnämnda grundades 1861 i Småland och flyttades 1873 till sin nuvarande lokal. Dess mål är att bereda ett »skolhem» åt ett begränsadt antal flickor ur de bildade samhällsklasserna, gifvande dem på samma gång fördelarne af ett väl ordnadt, angenämt hemlif och af en grundlig, tidsenlig undervisning. Denna meddelas så långt sig göra låter genom muntliga och, der möjligt är, åskådliggörande föredrag; först sedan ämnet sålunda blifvit väl förberedt, användes lexläsning samt dertill hörande repetitioner för att fästa det inhemtade väl i minnet. Undervisningsämnena, fördelade på 7 klasser, äro hufvudsakligen desamma som finnas upptagna på redan omtalade skolors program (helsolära och bokföring deribland, men geometri utesluten) samt äro alla valfria. Åt engelska språket lemnas här försteget: dermed bör-

jas redan i 1:sta klassen, med franska i 3:dje och tyska i 5:te. I denna ordning medgifves väl förändring, om så önskas, dock måste hvarje språk endast successivt upptagas såsom läroämne. Lektionstimmarne äro beräknade till 4 dagligen och lexläsningen till ungefär en timma; handarbeten, musik och gymnastik dock ej häri inberäknade.

Med undantag af de tvenne skolorna i Göteborg, lemnas ej i någon bland de här omnämnda kostnadsfri undervisning, annat än åt ett inskränkt antal frielever. Det af Kongl. M:jt vid riksdagen 1873 begärda statsanslaget till inrättande af högre elementarskolor för flickor i fyra landsortsstäder afslogs, men i stället voterades ett årligt anslag af 30,000 kronor till understöd för redan befintliga skolor. Detta höjdes vid 1876 års riksdag till 40,000 kronor, hvarjemte det förut för anslags erhållande fästade villkoret, att årsafgiften ej finge öfverstiga 50 kronor, bortogs. I stället bestämdes att, der anslag beviljas, skola åtskilliga elever erhålla kostnadsfri undervisning eller mot nedsatt afgift, ej öfverstigande 50 kronor. I följd häraf har understöd sökts och beviljats för vida flera skolor för qvinlig ungdom än förut var händelsen, och uppgår dessas antal under 1877 till 28, åt hvilka lemnas statsanslag, varierande mellan 1,000 och 2,200 kronor. Önskligt vore, att den af Riksdagen för detta ändamål beviljade anslagssumman ytterligare höjdes, då det är hardt nära omöjligt för den enskilde skolföreståndaren att på en gång tillfredsställa alla de nu, om ock berättigade, dock ganska högt uppdrifna fordringarne på en god flickskola och tillika sjelf erhålla den ersättning för sitt arbete och sin möda, som den väl förtjenar, hvilken egnar sig åt detta viktiga kall.

4:o. *Lärokurs för fruntimmer*, stiftad 1865 af M:lle J. Rossander, som fortfarande med nit och skicklighet handhafver ledningen deraf, och städse lyckats erhålla medverkan af utmärkta lärare. Undervisningen, som under läseåret 1876—77 bestrides af 4 lärare och 4 lärarinnor, meddelas endast eftermiddagarna

och genom föreläsningar. Kursen är 3-årig och omfattar följande ämnen: Svenska och Franska språken, Svensk litteraturhistoria, Svensk och Allmän historia, Esthetik, Fornkunskap, Geografi, Naturvetenskap, Geometri, Arithmetik och Algebra, hvilka alla äro valfria. Årets läroämnen äro: Litteraturhistoria, Ämneskrifning, Svensk grammatik, Deklamationsöfning, Franska språket, Allmän och Svensk historia, Fysik, Geometri, och Arithmetik. Till deltagande i dessa kurser äro för året antecknade 50 elever och 40 åhörarinor. Totalsumman af lärjungar uppgår till omkring 600. (Fortsättning följer.)

St—

12. Några veckors sommarlif bland Östgöta-skären.

Forts. fr. föreg. häftet.

Skärbon blir ofta ganska gammal. Det friska lifvet vid och på hafvet, om det ock kräfver sina offer, härdar och stärker. Det var ett stort nöje att samspråka med de gamla och höra dem omtala sin ungdom. En af dessa gummor blef min synnerliga vän. På hela ön var hon känd under benämningen mor Elsa, och flera af gummorna omförmälde, huru hon i sina yngre år varit hela öns tröst och stöd. »Till henne tydde vi alla i sorg och sjukdom, ty hon är den bästa», sade en annan qvinna till mig. Gumman Elsa var nu 86 år, men ännu ovanligt-rask. Hon deltog i arbetet inom hus från bittida om morgnarne. Hon följde med till kyrkan om söndagarne och orkade gå den rätt långa vägen dit fram, sedan man rott eller seglat öfver till fastlandet. Ännu kunde hon någon gång taga sig ett bad i öppna hafvet. Då man såg henne, gjorde hon samma intryck som en blid höstafon. Ännu bar hon spår af stor vänlek, och i det

ljusblå ögat låg detta fridfulla lugn, som utmärker dem, hvilka efter livvets vexlingar äro nära hamnen. Stundom kunde hon med nästan barnslig glädje njuta vid aanblicken af öns fagra natur och med stolthet omtala främlingars förtjusning, hvilka besökt den. Som ett barn uttryckte hon äfven sin glädje, då man visade henne något vackert, som hon förut icke sett. Aldrig skall jag glömma hennes hänförelse öfver ett zoologiskt planschverk, som vi medfört, hennes ifver, hennes glada utrop, då hon igenkände något djur, och hennes förvåning öfver de okända. Det var detta planschverk, som först drog henne till mig. Småningom blef hon meddelsam, hon talade om förgångna tider med tjusning, hon beskref forna seder och drägter och dröjde med välbehag vid huru klädande qvinnodräkten var »förr i tiden». Hon omtalade äfven huru skickliga skärens qvinnor varit i handslöjd. Deras linneplagg i högtidslag voro utsydda med silke och deras hufvuddukar konstfullt broderade. Jag sporde då, om hon icke hade något i behåll af dessa härligheter, men fick till svar, att det hade hon icke. Jag frågade vidare, om hon icke visste någon gammal, som möjligen egde ett sådant silkessömmadt plagg eller ett sådant utsydt kläde; men hon svarade mig äfven nu nekande. Efter en stund erinrade hon sig dock en ungdomsvän, som förr varit skärgårdens vackraste flicka och äfven — som det tycktes på mor Elsas berättelse — den skickligaste i handslöjden och den, hvars silkesbroderier af de andra skärflickorna skådades med beundran, blandad med en viss afund. Detta var mor Anna i Kråkmarö. »Kan jag fara dit?» sporde jag. Mor Elsas ansigte utvisade en viss tvekan och hon teg en stund; derpå sade hon leende: »Ja, far dit! Stackars Anna har det icke godt. Tag med Er något att traktera henne med och tala väl med henne, hon behöfver båda delarne.»

Till följd af detta råd seglade vi en eftermiddag ut och styrde kōsan till Kråkmarö. Våra segel fylles af en frisk bōr och inom kort voro vi framme. Kråkmarö är nästan den fula-

ste byn i Östergötlands södra skärgård, icke just för de omgifvande kala bergen, utan än mer genom det utseende af vanprydighet och torftighet, som bostäderna för det mesta visa. Kråkmarö är också en af de ytterst få byar i orten, som icke undergått laga skifte. Det förljudes dock att en sådan genomgripande åtgärd nu blifvit begärd, och inom ett tiotal af år torde då Kråkmarö höja sig till liknande grad af nätthet och treflighet i sina åbyggnader, som annars allmänt i grannskapet. Utsigten från byn eger dock i alla fall sitt behag genom det omgifvande hafvet och de skär och öar, hvarmed det är fullsådt.

Icke utan åtskilliga misstag funno vi bland de många husen det, som mor Anna kallade sitt hem. Det var en temligen skröplig stuga i tvenne våningar, som beboddes af gummans båda söner, af hvilka hvar och en underhöll modren ett halft år. Vi funno mor Anna ensam i nedra våningen och blefvo af henne väl mottagna. Hon njöt med en viss begärlighet af de medförda förfriskningarna, men syntes njuta ännu begärligare af att få tala om förgångna tider. Hon rörde sig ännu med en viss smidighet, ehuru hon uppnått det högsta mått af magerhet. Hennes ådror och senor lågo upphöjda, men deremellan föll huden tätt intill benen. Likväl kunde man se, huru fager hon varit. Ögonen voro stora och klara, näsan fin och rak, munnen liten, och hela ansigtet tycktes hafva egt en ovanlig vänlek äfven här ute bland skären, der vackra kvinnoansikten visserligen icke äro sällsynta. Men något spår af den prydlighet i drägt, som mor Elsa omtalat, kunde man icke upptäcka, hon var mer än tarfligt klädd. I första ögonblicket, då vi inträdde, syntes en viss förlägenhet uppblanda den glädje hon erfor att tala med menniskor; men hon glömde den småningom, då hon började berättas om gamla tider, om det ymniga fisket, de prydliga drägterna och de glada slotterölen »förr i tiden». Mer än en sådan fest skyntade för min syn vid gummans berättelse, och jag tyckte mig se henne sjelf, ung och fager, främst i dansen med sitt ran-

diga kalminkslifstycke, sin hvita kjortel, sina tyska tofflor, konstigt stickade strumpor och framför allt det med brokigt silke utsydda linnnet och den prydliga hufvudduken, knuten öfver håret så att detta icke helt och hållet skymdes. Det var icke utan att en viss stolthet öfver den forna elegansen røjde sig i hennes tal. Särdeles drøjde hon med välbehag vid tanken på ett kyrkbesök i S:t Anne kapell, då hennes hufvudduk före gudstjensten på kyrkovallen ådragit sig allmän beundran, — »och den hade min fostermor sytt», sade hon, »och jag kunde också sy sådant, då mina ögon voro unga, men nu — —». Hon teg. Ett par stora tårar rullade ned utför de skrynkliga kinderna och föllo ned på den lappade, mörka kjorteln, der de lågo kvar, glänsande i solskenet.

På min fråga om hon ej hade i behåll denna hufvudduk, nekade hon. Hon hade ingenting gömt, sonhustrurna hade fått alltsammans, och de hade förstört eller slitit ut det. Ingenting fans mera kvar. Det sista — hennes brudkläde — hade hon använt till svepning åt en liten älskad sondotter. Hon hade tänkt: »Må det multna i jorden liksom allt det käraste jag eger.»

Ett par små sonbarn kommo in, stannade vid dörren och sågo på oss med stora, förvånade ögon. Gumman blef nu icke mera så meddelsam, hon såg besvärad ut öfver våra frågor och började tala om vädret, fisket och dylikt. Men då barnen om en stund aflägsnat sig, begynte hon åter tala om »förr i tiden», om de ståtliga Karlsö-lotsarne, om de glada mar-kalasen, ett slags slättergången i September, då man bergade en *mar* eller sumpig strandäng, beväxt med rörvass och annat vattenfoder, och till hvilka hela skärgårdens ungdom inbjöds.

Men nu inkom en man i stugan. Sjelfva sättet, hvarpå han satte foten i golfvat, då han klef in, tillkännagaf husbonden och ordet dog på gummans läppar. Hon reste sig upp och frågade sonen, om de ej tänkte fara ut till hafs och fiska. Nej, det ville de icke — sjön såg ful ut och det blef troligen storm till natten

— de hade redan lagat näten i ordning, men höllo nu på att taga dem ur båtarne igen. »Mari kommer snart hem», slöt han. Mor Anna syntes vid denna underrättelse helt orolig. Hon visade mig blommorna i fönstret, en pelargonium, en törnros och en fuchsia. Den sistnämnda tycktes gumman anse för en stor sällsynthet. Hon frågade mig, om jag någonsin sett den förr, och tillfogade med en viss högtidlig rörelse: »Man säger, att den rann upp ur jorden, när vår Frälsares blod föll derpå, då han bad i örtagården och svettades blod. Jag kan aldrig se på den utan tårar», sade hon, och i sjelfva verket föllo nu hennes tårar ymnigt. Hon vände sig bort, öfverväldigad af rörelse.

Vi togo nu afsked. På vår väg ned till stranden mötte vi Mari, sonhustrun. Det var en qvinna med väderbitna, grofva men likväl icke obehagliga drag. Hon såg på oss med en miss-trogen blick. Vi gäfvo oss i tal med henne och frågade om fisket ute till hafs. Hon omtalade då, att några mil ute i hafvet låge ett grund, der Kråkmaröborna plägade lägga ut sina skötar (strömmingsnät). Det sker om aftonen, och folket ligger sedan i båtarne på öppna hafvet öfver natten, för att derpå taga upp näten om morgnarne. Vanligen plägar allt gå väl, men stundom händer att en storm förstör näten och bringar folk och båtar i största fara. Hon skildrade för oss en sådan storm. Två båtar lade ut från Kråkmarö med tre personer i hvarje båt; i den ena en gubbe och tvenne qvinnor, i den andra en karl och tvenne halfvuxna ynglingar. Hon beskref i kraftiga drag, huru lugn och fager qvällen var der ute på hafvet, då de lade ut sina nät, huru två af dem i hvarje båt sedan sökte hvilat utan att ana något, medan de återstående hade vakten. Men så kom stormen. Det fans ingen annan råd än lemna näten åt sitt öde — en stor förlust för fattiga fiskare — och med all makt söka närmaste land, för att åtminstone rädda lifvet. Men tre sjömil i öppen båt ute på hafvet, då Östersjön vredgas och vind och våg ligga fruktansvärdt emot, äro en svår väg. Ingen möjlighet fans att begagna

segel. Den ena qvinnan intogs af förtvifvans ångest att aldrig mer få återse sina barn, medan den andra, hvilken icke var fäst vid lifvet af sådan orsak, förhöll sig mera lugn och kall mot faran och döden. Hon beskref deras grufliga arbete med årorna, huru blodet sprang ut under naglarne, huru skinnet var afflådt i deras händer. Nästan döende af utmattning nådde de ändtligen Härads-skärs fyr. De fingo der hvila något, men fortsatte snart den nu lättare hemfärden. Hvarföre så snart? Deras sårade händer skulle annars stelnat, så att de icke kunnat föra årorna, och deras anhöriga bidade dem med ångest. Den andra båten hann något förr fram till Kråkmarö. De hemmavarande stodo oroligt väntande på stranden. De sporde, huru det varit för dem. »Något hårdt!» svarade karlen i båten, — »en man död om bord.» Det var sant. Den ene ynglingen var död af öfveransträngning. — Hon berättadé allt detta på ett egendomligt kallt och kortordigt sätt, men som på oss gjorde ett outplånligt intryck. Hvilket hårdt och sträfsamt lif hafva icke ofta skärens qvinnor! Huru mycken ångest, oro och fara kommer icke på deras lott, hvarom deras medsyster på fastlandet icke ega en aning!

Inom Östergötlands södra skärgård råder nästan alltid bergning, stundom välstånd. Åbyggnaden är för det mesta nätt och snygg, åtminstone vid de hemman, der laga skifte gått fram, och det är nästan öfver allt. Någon gång kan man påträffa en verkligt prydlig åbyggnad. Och inom hus visar sig en anordning, som tillkännagifver både goda ekonomiska vilkor och sinne för hemmets trefnad. Knutna gardiner och borddukar, blommiga tapeter på väggarna och betsade möbler är något mycket vanligt. Såsom ett minne från forna tider träffar man ännu här och der bland de öfriga husen af nyare dato en gammal bodbyggnad, enligt det uråldriga byggnadssättet i nordn, med öfverskjutande öfvervåning eller loft, och framför loftet utefter hela långsidan en öppen gång — svalgång —, till hvilken en trappa leder ut-

ifrån, folkvisans högloftsbro. På Kettilö finnes äfven en sådan gammal bodbyggnad, som är särdeles märklig därför, att svalgångens bröstvärn utgöres af i tvenne rader ställda, utskurna bräden, hvilka i ormande böjningar löpa från ena ändan till den andra. I all sin enkelhet bära de ett omisskänligt vittnesbörd om, huru djupt rotad ormslingan är såsom ornament i norden.

Men äfven andra minnen från den aflägsna forntiden vill man fästa vid Kettilö och dess omnejd. I Baresund, vid östra sidan af Kettilö, der stora segelleden drager fram, har man velat återfinna det Barvik, der Anund Jakob och Olof den helige lade till med sina flottor efter slaget vid Helge å. Dermed må vara huru som helst, liksom med det kapell, hvilket vid Olof den heliges tid skall hafva blifvit uppbygdt på Kettilöns norra udde, som ännu bär namnet Kapelludden. Hvem kan emellertid hindra sig ifrån att någon gång drömma om hvad som möjligen varit, — att tänka sig Olof helges jätteskugga uppstiga i Kettilöns eklundar och kalla fram tusen möjligheter, som kunnat ske. Dimman tager ännu om höstaftnarne formen af en flotta med drakhöfdade skepp, seglen randas i den nedgående solen i guld och purpur, dunkla gestalter trampa skuggskeppens däck, främmande ljud höras och dö bort, och forntiden reser sig dåd stor och härlig för erinring och fantasi som ett tempel på en jättegriфт. Då viker det närvarande bort och försvinner, då blir sagan sanning. Man lefver dess lif och andas dess luft, och skuggorna blifva till verklighet, verkligheten till skuggor. — Det är dock blott en dröm, som förgår inom kort. Man vaknar till medvetande af hvad som varit och hvad som är, och fyren kastar sitt blänkande sken öfver hafvet, månen strör ut sitt silfver i lundarne och himlen spänner sin blåa pell öfver sjö och land.

Dagarne gå så fort. De blifva snart till veckor och de sex veckorna hafva försvunnit, utan att man hunnit med allt hvad man tänkt och njutit så mycket man önskat. Men ändå, huru har jag icke sökt att begagna hvarje ögonblick till att dväljas

ute i denna natur! Jag hade medfört böcker och jag har knappast öppnat dem under denna tid. Jag har ibland knappast unnat mig ro att sofva om natten. och likafullt fann jag huru mycket jag uraktlåtit, då jag en morgon satt i båten, väntande ångaren, som skulle föra mig hem. Dock må jag vara tacksam för hvad som varit, tacksam för hvad jag sett af skären, detta perle-lad på Östersjöns glittrande klädnad. —th—

13. Från skolverlden.

(Pedagogisk tidskrift och Hr v. Kochs prisbelönta skrift om flickors uppfostran.)

Det märkligaste resultatet af de första s. k. »skolmötena», i Stockholm vintern 1875, var afslöjandet af den söndring, som länge varit rådande mellan hem och skolor, mellan föräldrar och lärare, i afseende på målet och medlen för ungdomens uppfostran och undervisning, samt af den fara som denna söndring medför. Med ögonen fästade på denna fara utfäste en af mötets verksammare medlemmar ett pris af 500 kronor för besvarandet af följande 3:ne frågor:

1. Hvilket mål bör uppställas för flickors uppfostran?
2. Huru bör för uppnåendet af detta mål hem och skola samverka?
3. Huru bör skolan vara organiserad?

Till prisdomare utsåg gifvaren: Fru S. L.—d Adlersparre, Fru A. Hierta, Lektor Linder, Professor Chr. Lovén samt Rektor P. Siljeström.

Inom uppgifven tid inlemnades 17 prisskrifter, deribland flera ganska värdefulla. Flertalet var dock synbart affattadt företrädesvis ur skolans synpunkt utan märkbar afvikelse från det åskådningssätt, som under senare årtionden från denna sida gjort sig gällande, och utan nämnvärda medgifter åt hemmens berätti-

gade anspråk. Dertill kommo några uppsatser, skrifna dels i religiösa parti-intressen, dels företrädesvis ur hemmens synpunkt, men genom ensidighet i uppfattning och formella brister icke antagliga.

Slutligen hade prisdomarne en liten återstod att välja af, hvars författare bemödat sig att se frågan oberoende af all parti-anda, och att medtaga nya, hittills förbisedda faktorer för dess lösning. Af dessa skrifter gånvo prisdomarne enhälligt företrädet åt den med ett motto af *Jules Simon* betecknade.

Att denna skrift påtagligen var ett uttryck mera af föräldra-visdom än af pedagogisk lärdom — mera af hemmets än af skolans erfarenhet, — minskade i prisdomarnes ögon icke dess värde, om man ock erkände att författaren, förledd af kärleken till en fri och naturenlig utveckling, någon gång gick öfver målet och, särskildt i sin med rask hand utkastade skolplan, ej sällan i naiv tilltagsenhet öfverskred möjlighetens gränser. Men den senare svagheten återfanns i alla de täffingsskrifter, hvilka ej åtnöjde sig med ett upprepande af gamla, länge som otillfredsställande erkända skolprogram. Den ifrågavarande skriften innehöll för öfrigt så många sunda, goda, och inom vår fattiga litteratur nya tankar, i en sällsynt lättfattlig och fängslande form, att den väl, oaktadt sina brister, kunde anses som ett ord i sinom tid, värdt att beaktas och göras till uppslag för öfverläggning, om ock ej obetingadt antagas för i allo riktigt. På dessa grunder tillerkändes den priset, dock under öfverenskommelse inom pris-komitén, att den äldste och erfarnaste af dess medlemmar skulle framdeles offentliggöra en öfversigt af det bästa af de öfriga skrifternas innehåll, — hvilken öfversigt dock i följd af sjukdomsorsaker ännu låter vänta på sig.

Såsom förf. till den prisbelönta skriften anmälde sig Hr R. v. Koch och kort derefter offentliggjordes skriften i *Tidskrift för Hemmet*, 18 årg. 1:sta häftet.

Helsad med varmt gillande af flertalet föräldrar och mera

frisinnade lärare, samt förmånligt anmäld af tidningspressen, gjorde skriften sin rund bland alla för uppfostringsfrågor intresserade kretsar utan att möta något skarpere klander. Men »klen karl, som ingen fiende har!» säger ordspråket, och kanske kan det tillämpas äfven på litterära alster. Det är en klen tankeprodukt, som icke väcker något motstånd. Prisskriften fick också sin motståndare, och detta inom pedagogiens höggvarter.

Pedagogisk Tidskrift har nämligen nyss utskickat en uppsats med signaturen Adn, hvars hufvudsakliga innehåll utgöres af ett *anfall* mot Hr v. Kochs skrift; vi önska att vi kunnat säga — *en kritik*. Men äfven hos oss, der begreppet kritik är så oändligt oklart och lågt uppfattadt — äfven hos oss skall knappast någon vilja hedra uppsatsen i Pedagogisk Tidskrift med detta namn.

En skarpsinnig och upplysande granskning af de åsigter prisskriften framställer och ett kraftigt, men humant tillrättavissande af dess missgrepp och öfverdrifter — vi kunde ej önskat något bättre, för saken så väl som för författaren och för denna tidskrifts läsare! Men hvad ger Adn? En skef, af utplockade satser sammanfogad öfversigt af prisskriftens grundåsigter, beledsagad af karrikerande bilder, hvilka i »Söndags-Nisse» möjligen skulle helsats såsom roliga, men i *den svenska lärarekorpens, med statsmedel understödda organ* ej kunna göra annat än en bedröflig figur. — Lägg dertill förf:ns högvisa förklaring, att om man ej »anslutit sig till några af de vanligare filosofiska systemen», och om man ej gjort studier och samlat erfarenhet »som lärare», så må man icke drista sig till att taga till ordet i uppfostringsfrågor eller medverka till deras lösning — och man har en föreställning om den anda som genomgår Pedagogisk tidskrifts uppsats.

I och för sig skulle denna uppsats vara värd blott tystnadens förakt; endast såsom upptagen i den svenska lärarekorpens offentliga organ skulle den befinnas värd ett skärskå-

dande. Möjligen skola vi framdeles underkasta den ett sådant möjligen icke. Härmed ha vi imellertid velat inlägga vår protest mot så väl granskningssättet, som isynnerhet mot den lärdomsdespotism, som vill från reformarbetet inom uppfostrans område bannlysa hvar och en som ej innehar den *formella bildningens*, stundom tvifvelaktiga och, der den, såsom hos förf:n i Pedagogisk tidskrift, *saknar den inre, verkliga bildningens grundval, mer än tvetydiga företräden.*

För en opartisk, om ock strängt skärskådande och pröfvande granskning af den ofta nämnda prisskriften, skola vi deremot med glädje öppna våra spalter.

(Arbetsskola för barn.)

Vid de år 1875 och 1876 i Stockholm hållna skolmötena blef *sjelfverksamhetens* och det *praktiska arbetets* rätt till beaktande vid skolorganisationerna både från lärares och föräldrars sida starkt framhållen. Under förlidet år hafva äfven i Stockholm tvenne åtgärder blifvit vidtagna för att tillgodose både *sjelfverksamhetens* och det *praktiska arbetets* kraf.

Den ena af dessa åtgärder är bildandet af en *praktisk arbetsskola för barn*. — Genom enskilda personers nit kom densamma sistlidne Oktober till stånd och vi uppmana härmed alla som inse det praktiska arbetets betydelse för uppfostran att sjelfva genom besök i arbetsskolan taga kännedom om densamma. Man finner der idel glada barn, alla ifrigt sysslade med de för deras ålder passande handarbeten. Barnen omfatta sin skola med liflig tillgifvenhet, och deras glädje att till hemmet kunna medföra något af dem sjelfva tillverkad arbete, är lika stor, som deras ledsnad, om de någon dag ej få besöka arbetsskolan. Närmare upplysningar meddelas i ett särskildt tillkännagifvande från skolans föreståndare å omslaget till detta häfte.

(Försök till reform af elementarundervisningen på högre stadier.)

För *sjelfverksamhetens främjande* samt för att ge tillfälle till ett *mera samlat arbete* följes i Beskowska skolan sedan i fjol en plan, som synes oss i hög grad beaktansvärd och för hvilken vi på grund af upplysningar som blifvit oss benäget meddelade af skolans rektor, Hr Bergman, här vilja lemna er redogörelse.

För det första *sammanföras undervisningstimmarna* i ämnen, hvilka ej ensidigt taga någon viss själsförmögenhet i anspråk, i det s. k. dubbeltimmar upptagas på läsordningen, så att endast 2 eller 3 olika ämnen förekomma under en förmiddag.

För det andra har undervisningen ordnats så, att lärjungarne under sitt sista skolår få läsa vissa ämnen i *större sammanhängande kurser på egen hand och utom skolan*, ehuru med tillgång till lärarens biträde och under hans kontroll, i det de efter en viss tid och på förut bestämd dag skola redogöra för de genomgångna kurserna.

De utom skolan lästa kurserna hafva till en början inskränkt sig till vissa författare i latinska och grekiska språken. Sedan har äfven i franska språket samma plan varit följd, och lärarne hafva varit öfver förväntan tillfredsställda med lärjungarnes sjelfstudium, liksom dessa funnit sig mycket belättna med denna anordning.

För att kunna fordra hemarbete af det ofvan antydda slaget, har naturligtvis lästiden i skolan blifvit minskad. Utom det att blott *en* hemskrifning i veckan fordras i de 5 öfre klasserna (eller de, der dylika skrifningar egentligen förekomma), så är i högsta klassen i Beskowska skolan undervisningstiden 22 timmar i veckan, då den i statens skola motsvarande klassen har 30 timmar. — De ämnen, hvilka sålunda erhålla minskad tid i skolans öfversta afdelning, äro i främsta rummet de hvilka ej fordra större utveckling än att de till stor del kunna genomgås på

skolans lägre stadium, t. ex. *religion*, *matematik*, skolans *hufvudspråk* (latin), och, ehuru i någon mindre mån, *det andra språket i ordningen*.

För de ämnen hvilka fordra större utveckling, och därför hufvudsakligen förläggas till skolans högre stadier, såsom *filosofi*, *naturkunskap* och *historie*, är samma skoltid anslagen i den Beskowska som i statens skolor.

Lärjungarne hafva uppmanats att, med full valfrihet och utan tentamensskyldighet, för sig sjelfva läsa utöfver de vid examen fordrade pensa, i de ämnen som särskildt roa dem, och flertalet har äfven följt denna uppmaning, så väl i språk som i historie och matematik. De kunna, om de önska, af läraren begära särskildt förhör öfver det genomgångna.

Vid vårterminens slut lemnas vanligen anvisningar till författare på modersmålet, hvilka till sommarläsning kunna för olika åldrar vara lämplige.

Fördelarne af de reformförsök vi här omnämnt äro stora och i ögonen fallande. Lärjungarne få samla sin håg och sitt arbete på några få ämnen om dagen i stället att splittra dem på många; och de vänjas småningom vid ett sjelfständigt arbete, som kan utveckla och förbereda dem till de fria studierna vid universitetet, så väl som till fortsatta sjelfstudier på de lediga tider de praktiska yrkena lemna. Lärjungarne i en så anordnad skola få icke skäl att med en af eleverna i lärarinneseminarium sucka: »vi bli så utledsna åt att få alla ämnen teskedtals utmäta åt oss, att vi förlora lusten att taga en riktig styrkedryck af något.»

Vi sluta med den förhoppning att de privata flickskolorna, hvilka med samma frihet som Beskows goss-skola kunna bestämman sina läsordningar, måtte pröfva och tillegna sig de förbättringar, för hvilka vi här redogjort.

14. Från stora världen.

Forts. från föreg. häfte.

Stockholm den 1 febr. 1877.

Min goda Henrik!

Ännu helt matt, men på samma gång högst uppfriskad, efter tre stora baler, skyndar jag att gifva dig del af dem. Vill du först och främst veta hvad en stor bal liknar?

»En stor bal liknar en stor stad. Allting rör sig i cirkel, i kretsgång och när man far, står man på samma punkt, som när man kom! Men i stället att som då kasta af sig kappan och visa sig som en lysande fjäril, drar man nu samman de sönderslitna vingarne och kryper tillbaka in i den puppa, man för ett par timmar sedan så häftigt befriade sig ifrån; man gömmer det trötta hufvud man bar så stolt lyftadt vid sitt inträde i det lysande balhvimlet — eller — i den hvimlande staden, dit man kom ung, frisk, förhoppningsfull och leende, men som man efter några år lemnar sjuk, trött och likgiltig!»

Voilà l'opinion de la mère de M. de F***. Hon gaf mig den häromdagen; mais moi, qui a trente ans de moins, moi j'ai une opinion tout à fait autre.

När jag kom upp i förgården till min första stora bal, hade jag alls icke brådt att kasta af mig kappan; — jag var nervös, jag frös! — Kappan måste dock af, och den kom af. Vi gjorde vår »sammanhängande» entrée, vi spatserade genom tre, fyra salonger; det var tyst och högtidligt som i en theaterkyrka, kallt och tomt, ljusen tycktes undra hvarför de voro tända, de gäster som funnos, hvarför de voro komna. Tant presenterade mig för tre, fyra äldre damer som nästan ögonblickligt vände mig ryggen. Det var en ceremonirepresentation.

Jag såg mig omkring, man hade förberedt mig på en oerhörd trängsel, och trångt måste det bli, ty som långsamt skjutna

ur en rullande kulspruta kommo rader af damer i aldrig afbruten följd; och herrar sänkte sig troligen osynliga från taken och togo gestalt först när fötterna nådde golven, ty *jag* såg ingen komma, men bäst det var stod der ett tjugetal på en plats, som förut varit nästan tom, och det föreföll mig som om så skett rundt omkring mig, i alla rum, i alla gallerier och trappor. Det blef ganska varmt. Hade jag några vingar i min ego var det säkert att de sutto fast i min kappa.

Första valsen spelades upp, men man dansade icke, man endast promenerade och — knuffades. Alla människor sågo ut att vara vid dåligt lynne; för mig egde allt dock nyhetens behag, och *mitt* goda lynne öfvergaf mig icke oakadt jag icke var uppbjuden till en enda dans. Mina bekanta bland herrarne hel-sade helt afmätt, på ett afstånd som icke tillät några uppjudningar. De *ville* icke dansa; det var lätt att gissa sig till.

Jag slog mig ned i en soffa och började tänka:

»Åfven *jag* har ingen lust att dansa!» Men just som jag fått min vilja in i den riktningen, kom en af Hugos kamrater och presenterade en herre, som bjöd upp mig, och innan jag hann andas och tacka, blefvo fem andra herrar presenterade och försedda med hvar sin dans. Jag började räkna helt osynligt på fingrarne; det märktes likväl, jag fick ett program och skref opp: tre valser, lancier, polka och andra françaisen. Till första françaisen tycktes ödet beslutat att lemna mig utan kavaljer. Du vet jag böjer mig alltid mycket ödmjukt under ödets domar; så ödmjukt att — när M. de F*** kom och bjöd upp mig, förslog jag honom att dansa inne i salongen i stället för ute i danssalen, d. v. s. att stanna på den plats vi voro. Han fann det vara en god idé och slog sig ned bredvid mig. Vi talade om utländska resor och kavalleri-exercis, om hvita törnrosor och lindansare, om »Sodom och Gomorrha» och Wirséns dikter. — Vill du veta hvad M. de F*** slutade med att säga? Detsamma som jag predikat och predikar för er allesammans hvarenda dag:

att så fort jag hinner växa i mig sjelf skolen I alla bli nöjda; d. v. s. han begagnade sig icke af detta mitt uttryckssätt, han sade endast att han önskade och hoppades, om fyra eller fem år få det nöjet att höra mig tala lika enkelt och obesväradt som nu: han skulle till och med om det stode i hans makt i ett hugg göra ända på de framför liggande fem åren; men — han kunde det icke, bad derföre att få dansa kotillon för att fördrifva tiden.

Den ena dansen spelades upp efter den andra. Jag dansade, knuffades, blef knuffad och drack limmonad, pratade och hade mera och mera roligt. Så kom soupén. Jag blef döpt i champagne och fick rödvin i vrångstrupen. — Och, Mon Dieu! hur blef jag icke klämd!

Men efter soupén kom kotillonon. Jag försäkrar dig att mina vingar sutto icke längre qvar i kappan, de funnos mycket ordentligt på skuldrorna. M. de F*** dansar fulländadt både vals och polka, jag flög bokstaffigen med musikens snabba takter — jag dansade oafbrutet. Ljusen lyste nu utan tvekan på blommor och bandrosetter, röda bollar och glada ansigten. Smällkammellerna ljödo som pistolskott och små pistoler smällde som kanoner. — Men Hugo, kan du tänka dig, han dansade icke ett steg. Jag tog upp honom; vet du hvad han svarade: »Dieu de bonté! Ulrique, ma chère, tu as l'air d'une écrevisse à demi...» Jag brukar aldrig bli ond på Hugo, men den gången blef jag det och vände honom tvärt ryggen innan han hann tala slut. Jag så förfärligt echaufferad? Jag är säker om att det var han sjelf, som lågat upp af någon okänd orsak.

Kl. $\frac{1}{2}$ 2 foro vi hem. O! hvad jag var glad och lycklig! »Sönderslitna vingar!» Je n'en savais rien! — Jag flög utför traporna, flög andeflygt der jag satt hopkrupen i mitt hörn af vagnen — flög till sängs och flög i drömmen i valstakt högt opp mot rymden, så att ljus-skenet blef solsken och alla menniskor jag sett på balen blefvo leende flygande änglar med blommor i hän-

terna och kläder som skimrade i tusen färger. Musiken hörde jag i sömnen och vaken hela följande dagen.

Elisabeth hade hufvudvärk, men Hugo hade fått igen sitt vanliga goda lynne. Han gaf mig visserligen några slängar då och då, men de voro af mera mild natur, också tog jag emot dem som man tar emot ett litet regn af confetti, om det också följes af inga blommor. — Vi promenerade tillsammans på förmiddagen. På teatern på qvällen hade vi roligt som alltid och souperade på Rydberg lika muntert som någonsin hemma på Lindholmen. Adieu, käre Henrik; visiter, visiter, hänga öfver mitt hufvud, i sällskap med D:r B's och oncle Adolfs, som komma till middagen.

Den 2 febr. 1877.

Min andra bal! Jag var alldeles hvitklädd och hade så öfvermåladt roligt att jag verkligen icke vet huru jag skall kunna beskrifva ens hälften af det jubel jag kände inom mig. — Men jag vill försöka.

Tänk dig, Henrik, en stor barrskog, en vårdag eller tidig sommardag när solen lyser igenom öfverallt på hvarenda af de ljusgröna tipparne, och alla foglar som bo i skogen sjunga så högt af fröjd, att med vindens susning i träden går ett sus af omätlig glädje genom luften. Säg, Henrik, du känner till en sådan sommardag? — en sådan skog? — Nåväl förvandla denna skog till en rad af lysande gemak, med ljus i en mängd, som du icke räkna kan; och speglar och guld — silfver och hvitt siden — värme och svalka på en gång. — Full orkester och bonade golf — öfverallt ett sorl och lif. — Är det icke en ung sommardag detta? — Jo, Henrik, ty man dansar på det bonade golvet så lätt som elfvorna dansa i gräset der skogen glesnar.

Du ler helt föraktligt, jag ser det, men jag *svär* att det är att vara i skogen att vara på en sådan bal. Det är skogen, blott

i annan drägt — skogens frihet och rikedom — skogens lif och helse i unga bröst. Der, solstrålar dansande på vågröna doftande granknoppar; här, löjen sprittande i skuldlösa ögon och flygande fram och åter öfver liffiga, barnsliga anletsdrag. I skogsmossan glimma daggdroppar, och lysa hvita sippor. Här gnistra perlor och juveler i skuggrik mörk sammet. Och ljusglansen blir solsken blott du blundar ett ögonblick. — Du ser, jag blandar balen och skogen samman! I mitt minne skiljer jag dem icke mera åt.

Men midt i all min glädje, Henrik, ropar jag: misericordia! Miserere nobis! — Menniskorna äro bra oförnöjda och bra svåra att tillfredsställa! On prétend déjà »que la vie mondaine a corrompu ta simple petite Ulrique***». Tycker du icke det är både skamligt och obarmhertigt! — Det är Hugo, som är ordförande alltid, när det börjar att talas ur den tonen. Ibland kan jag knappast styra min harm och min otålighet. Jag skickades ut i verlden för att fasoneras om efter den gängse, allmänna och konventionella modellen, och när jag låter fasonera mig, börja alla att hacka på mig *derför*. Är det icke orättvist och orätt?

Men! — jag tänker icke bry mig om er och allt ert beständiga prat fram och tillbaka; jag upprepar detsamma som alltid: »Vänta!» »Tålmod blott ett par år!» »Och låt mig vara i fred!» — Jag vet så väl hvad jag vill göra, och hvad jag kommer att göra. — Och kanske blir jag förr färdig än någon tror. När vi lemnade balen i går, sade M. de F*** mig att jag blifvit ett helt år äldre sedan förra veckan. — Jag kände mig som hade jag blifvit två år yngre. — Men det är väl bara olika sätt att uttrycka samma sak! inte sannt, mon cousin? — Godnatt!

Den 3 febr. 1877.

Ciel Henri! om du kunde tänka dig min tredje stora bal! — Du vet att jag inte har mycket fantasi, men det lilla jag egde i den vägen blef så antändt på de tvenne baler jag beskref

för dig i går och i förrgår, att jag för den tredjes räkning byggde luftsloft höga som Mont-Blanc. Men jag blef straffad; vi dödlige få troligen icke bygga några Mont-Blanc, vi få icke en gång försöka oss med Monte-Rosa.

Du ser, »la petite Ulrique» kan också göra sina reflexioner — ty hon gör *enfarenhetsrön* tunga som ett störtadt Mont-Blanc. — Det var hon som blef ett af offren denna 27—28 januari-bal. Af otålighet att snart komma af, började hon kläda sig alldeles för tidigt, blef för tidigt färdig och kom för tidigt på balen. — Vet du hvad det är, att komma för tidigt på en bal? Det är en verklig olycka! Det är att slå sig sjelf till ett femöre om man också hade varit ämnad till en tiokrona. Kommer man för tidigt på en bal, störta sig genast fram, först och främst, alla herrar, som äro halta, lama, lytta, eller blinda, de bjuda upp till alla valser och polka och du får sjelf tänka dig huru de dansa och huru de knuffas med alla andra dansande! Sedan kommer den kategori af herrar som kallas de *trå—ki—ga*; — de lägga vantarne på alla *françaiser*. Derefter infinner sig en herre, som icke kan en enda tur i lanciern och bjuder opp till den dansen, och sist kommer troligen det slags kavaljer man mest afskyr, och anhåller om kotillonen.

När sedan ens vanliga dansörer komma och bjuda opp, måste man säga: »nej, jag tackar!» — och se glad ut ändå; åtminstone fick din kusin Ulrika göra så på sin tredje stora bal. Hon dansade 1:sta vals med en herre som hoppade som en ekorre, 2:dra med en dito, som »haltade på båda sidor», 3:dje med en herre, som icke var någon herre alls, 4:de med Darwins »fehlende länk», 1:sta *françaisen* med en individ som troligen hade ett surrande urverk i halsen i stället för en vanlig mensklig tunga, 2:dra med en broder till »den stumma», etc. Lancier måste hon dansa med hertigens af månen hofnarr, polka med månen sjelf och kotillon med en eldgaffel. — Voilà, mon cher, la triste vérité.

M. de F*** blef ond när han bjudit upp mig en stund förgäfvnes, och sade i det han svängde sig om på klacken, att jag icke *ville* dansa med honom, — »icke ville!» — Jag tog upp honom i kotillonon och då dansade han så häftigt att takten blef efter, och när han lemnade mig, vid min plats, svängde han till med sådan fart, att min tunique flög upp af luftdraget och hakade sig fast på stolsknappen. När jag sedan hemma beklagade mig deröfver för Hugo, påstod han att jag kunde vara nöjd och tacka madonnan — ty — kurtisen hade nått sin högsta brännpunkt — (på stolsknappen?) och på nästa bal skulle det smälla!

»Smälla!» Hvad mente han?

Sjelf smälde han igen salsdörren med sådan fart att jag trodde huset skulle ramla omkull. — »Kurtis!» det är ett ord som jag icke tycker om och icke heller har klart för mig hvad det innebär. — Men, för att återkomma till balen, så hade jag hjertans tråkigt, och när jag reste hem, låg en tyngd af olust och misräkning lik en qvarnsten på mitt bröst. Det var ej att utvärda! Nästa dag på isbanan slängde jag den också af mig med sådan fart, att den tvärt genom isen sjönk ned i saltsjöns djup, och der får den ligga så länge.

Isbanan, det är en härlig bana, der är musik och solsken, rimfrost och sjungande ungdoms-fröjd. — Jag minnes icke hur det är, men du *kan* ju åka skridsko? — Ahjo, du skref bäst mitt namn, der hemma! Åka skridsko fortare än vinden! Hå, hej! — Adiö, Henrik lilla!

Jag läser Alex. Dumas och heter nu som förr

Ulrika.